
RECENZIO

Ősz Sándor Előd:

Praeceptor Historiae Ecclesiasticae.

Tanulmányok Buzogány Dezső 65. születésnapjára

(szerk. Kolumbán Vilmos József, Erdélyi Református Egyháztörténeti
Füzetek 30. Kolozsvár: Kolozsvári Protenstáns Teológiai Intézet,
Egyetemi Műhely Kiadó 2022. 724 old.
ISBN 978-606-97847-7-7)

A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet (immár évtizedes) szép hagyományai közé tartozik, hogy minden tanárát tisztelgő kötettel lepi meg 65. születésnapján. A kötetek szerzői egyrészt az intézet tanárai, másrészt az éppen aktuális ünnepelt pályatársai, barátai, tanítványai, közöttük a testvérintézetek oktatói is.

2022 júniusában a kolozsvári teológia disztermében Buzogány Dezsőt köszöntötték, és mutatták be a tiszteletére összeállított cor-pust. Az ünnepelt 1977 és 1982 között volt az intézet diákja, majd öt évnyi nyárádselyei és három évnyi ádamosi lelkészi szolgálat után 1990-ben tért vissza – immár tanárként – az Alma Materébe. Ma-gas szintű tudományművelő és tudományszervező munkájával, is-kolateremtő tanári habitusával, kiadványszerkesztő szolgálatával nagyban hozzájárult a kolozsvári lelkészképzés hírnevének öregbí-téséhez.

Az alábbiakban az ünnepségen elhangzott könyvismertető szer-kesztett változatát adjuk közre.

A tisztelgő kötet címe *Praeceptor historiae ecclesiasticae* – Az egyháztörténet tanítómestere. Latin nyelvű, ugyanis Buzogány Dezső nemcsak tanította 32 éven keresztül a latin nyelvet, hanem fordításai (Kálvin Institúciója, illetve több bibliai kommentárja, a Második Helvét Hitvallás, a Geleji-kánonok stb.) ma mérföldkőnek számítanak a magyar nyelvű teológiai irodalomban. A cím szándé-kosan áthallásos: emlékeztet a *Praeceptor Germaniae*-ra, Philipp

Melanchthonra, akinek személyisége a diákévek óta meghatározta Buzogány Dezsőnek nemcsak a kutatását, hanem a habitusát is: most is éppen a Melanchthon-tanítvány Szegedi Kis Istvánnak a műveit fordítja.

A 724 oldalas, keménytáblás, mives kivitelű kötetben 48 szerző 46 tanulmányát olvashatjuk. A szerzők közül egy – Geréb Zsolt – tanára, 25 pedig tanítványa volt Buzogány Dezsőnek. A 25 tanítvány fele, 13 az ő irányítása alatt írta/írja doktori dolgozatát. A szerzők – az anyaintézmény oktatói és egykori diákjai mellett – között ott vannak a budapesti, komáromi és debreceni teológiák, valamint a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Református Tanárképző, illetve Történelem és Filozófia Karának tanárai, régi barátok, hűséges pályatársak.

A kötetet alapvetően teológiai témájúnak kell tekintenünk, hiszen 36 egyháztörténeti témájú tanulmány mellett van hat biblikai teológiai, és két-két rendszeres, illetve gyakorlati teológiai témájú írás is a corpusban. A továbbiakban tematikus, az egyháztörténeti tanulmányokon belül kronológiai sorrendben mutatjuk be ezeket az írásokat.

A Protestáns Teológiai Intézet, illetve a BBTE Református Tanárképző Karának hat biblikus tanára egy-egy ó- illetve újtestamentumi lókus elemzésével köszönti kollégáját. Balog Csaba az Ézs 6,5-ben szerelplő *tisztátalan ajkú nép* kifejezést értelmezi, Kató Szabolcs a Hóseás 5,12 kapcsán a betegség metaforájával foglalkozik, Adorjáni Zoltán a Lk 2,14 szövegvariánsait és fordítási lehetőségeit járja körül, Czire Szabolcs a Hegyi beszéd és mezei prédikáció kapcsán mutatja be az erőszakkal szembenálló „jézusi modellt”, Lészai Lehel Márk evangéliumának bevezető verseiről, míg Kállay Dezső ugyanazon evangélium második részének csodatörténetéről ír.

A rendszeres teológusok közül Bogárdi Szabó István a lelkészszentelés/avatás/ordináció dilemmáját járja körül mind történeti, mind gyakorlati szemszögből. Írásában gyakran támaszkodik az ünnepektől fordításaira. Visky Sándor Béla John Milbank negyvenkét tételére alapozva mutatja a be tengerentúli kortárs teológia egyik irányzatát, a radikális ortodoxiát. Bartha Éva és Horváth Levente a

holisztikus terápiáról, Kiss Jenő pedig az erdélyi és partiumi lelkipásztorok történeti tudatáról, annak pozitív és negatív vetületeiről ír.

A történeti témájú tanulmányok skálája mind kronológiai, mind tematikus szempontból igen széles. Ez jelzi egyszersmind Buzogány Dezső egyháztörténeti szolgálatának sokszínűségét is, hiszen alig akad olyan tanulmány, amely ne hivatkozna az ünnepektől valamely korábbi kutatására.

A reformációt megelőző időszakot két tanulmány képviseli: Tódor Csaba Duns Scottus univokáltságáról szóló tanítását ismerteti és keresi azon filozófiai rendszer alkalmazási lehetőségét napjaink egyházában. Marjovszki Tibor stílusos című (*Desideriusnak – Desideriusról*) tanulmányában Erasmus életének első szakaszát ismerteti levelei tükrében.

Benkőné Zonda Tímea a *Je Te salue, mon certain Rédempteur* című, Kálvinnak tulajdonított himnusz elemzi, és megállapítja, hogy a genfi reformátor gyülekezeti éneklésről alkotott nézetek tükrözi, így lehet akár az ő éneke is.

Verók Attila a brassói könyvtár 1575-ös jegyzéke alapján beszél Honterus és Bazel, valamint Bazel és Honterus kapcsolatáról. Gálfi Emőke a rá jellemző gondossággal gyűjtötte össze a 16. század végének talán legjelentősebb erdélyi református eklézsiájában, Gyulafehérváron szolgáló első- és másodlelkészek, káplánok névjegyzékét.

Molnár Lehet – Buzogány Dezső legutóbbi cikksorozatához kapcsolódva – igazolja, hogy az 1614-es erdélyi unitárius vizitációs rendtartás elsődleges forrása Wilhelm Zepper *Politia ecclesiastica* című műve volt. Kovács András a vajdahunyadi templom építéstörténetéről beszél, feltárva annak két – kevésbé ismert – analógiáját a dévai udvarház és a fogarasi vár templomait. Szász Anikó a kolozsvári eklézsia két fontos világi tisztségviselője, a kvartás és a harangoztató gazda feladatairól, illetve a tisztség betöltőiről beszél.

Kónya Péter a felső-magyarországi (elsősorban ruszin) ortodoxok reformációjának, illetve római egyházzal való egyesülésének mikrotörténeteit mutatja be.

Dáné Veronka jellegében egyedi forrás, a Szabolcsi egyházmegye 1656-1686 közötti számadásainak segítségével ismerteti a hó-

doltság, a Habsburg országrész és a fejedelemség között hanyódó vidék egyháztörténetének néhány fontos eseményét.

A Pokoly Társaság tagjai Buzogány Dezső életének állomásaihoz kötődő tanulmányokat írtak: Horváth Iringó és Kovács Mária Márta a szülőfalu, Szederjes 17-18. századi klenódiumait és textíliáit – Barcsai Ákos és a Székely család adományait – mutatják be. Tóth Levente ugyanazon település kora-újkori lekéseinek életrajzeit ismerteti. Hasonló névsort készített Ősz Sándor Előd az első szolgálati hely, Nyárádselye lelkészeiről, az ünnepelt hivatali elődeiről. Lelkésznévsoroknál maradva: Somogyi Alfréd Fülek gályarab prédikátorának, Miskolci Bodnár Mihálynak az életrajzát ismerteti, Fejér Tamás pedig Tiszabecsi Tamás kolozsvári lelkész végrendeletét, valamint Bonyhai Simon György erdélyi református püspök nemesi diplomáját közli.

Kovács Sándor az unitárius egyház hangszeres zenéléshez való viszonyulását mutatja be a 16-19. századokban, jelezve, hogy az eddigi sztereotípiákkal – pl. orgona tiltása – óvatosabban kellene bánnunk. Gudor Kund Botond a Sárospataki Kollégium Gyulafehérvárra költözésének eseménytörténetét dolgozza fel, Szabadi István, pedig Zoványi P. György tiszántúli református püspök törvényalkotási próbálkozásának, az ún. Zoványi-kánoknak a keletkezését és a forrásait.

Tóth Zsombor Beregszászi István vajasdi lelkész egyháztörténeti kéziratának Magyarországra vonatkozó részét elemzi. Kolumbán Vilmos József az Orbai egyházmegye tanítói fizetéseit vizsgálva megállapítja, hogy ezek a bérek erdélyi viszonylatban meglehetősen magasak voltak és megérte – különösen Zágonban – ilyen hivatalt vállalni.

Sipos Gábor az Erdélyi Református Főkonzisztórium 1820 utáni átalakítási kísérleteiről, a lelkészi-presbiteri tagok paritásának nehézségeiről és buktatóiról ír.

A 19. század végének megváltozott egyházi világába négy tanulmány vezet be. Rezi Elek Ferencz József unitárius püspök országgyűlési képviselőségéről ír, Geréb Zsolt a Berlinben tanuló erdélyi peregrinusokról és azok szubjektív beszámolóiról, Hörcsik Richárd

pedig (angol nyelven) a kor magyar reformátusságát érő skót teológiai és egyházszervezeti hatásokról. Zsigmond Attila arról ír, hogy, hogy miként került – törvényesen? – magántulajdonba a szilágymenyői eklézsia reneszánsz keresztelőküldetése.

Straub Etelka tanulmánya már a Trianon utáni világba vezet: a Királyhagómelléki egyházkerület megalakulása körüli dilemmákat (külön kerület alapítása vagy betagolódás az Erdélyi egyházkerületbe) ismerteti. Czinke Zsolt ugyanazén kor szövezkői és ruszinszövezkői missziói lapjait mutatja be. Berekméri Árpád Róbert a Marosi egyházmegyében szerveződő vasárnapi iskolai mozgalmat ismerteti a statisztikus pontosságával. Fekete Károly tanulmánya a kor két jeles személyiségének – Makkai Sándornak és Reményik Sándornak – barátságáról és vitáiról szól. Bibza Gábor írása Péter Antal balázsfalvi lelkész esküvői, illetve feleségének temetési prédikációját közli, amelyet a család díszes kötésben őrzött – mindkét szöveg érdekes korrajz. Ballai Zoltán Bognóczy Géza 1937-ben kiadott szóróanyagát ismerteti – családi kötődésektől sem mentes – keletkezéstörténeti adalékokkal.

Koppándi Botond Péter az Unitárius Egyház történetének igen fontos, ám kettős megítélésű korszakában, 1940-1944 között megjelent prédikációs köteteket mutatja be.

Kiss Réka Szabó Imre dunamelléki református lelkész életéből elevenít fel két epizódot: a Gömbös-szobor felrobbantását, valamint az 1946-ban Kiskunfélegyházán, a FKGP nagygyűlésén mondott beszédét, és annak következményeit elemzi. A kommunista rendszert két életpálya idézi: Kállai Benedek hivatali elődjének, Bódi Mihály nyüvedi református lelkésznek az internálását járja körül, Pál János pedig a Szász Dénes unitárius lelkészről 1960-1988 között készült titkosszolgálati jelentések segítségével próbálja megállapítani, hogy a rendszer társutasa vagy ellenálló volt-e.

Legutoljára egész közeli téma: Lévai Attila a Calvin János Teológiai Akadémia 1990-es megalakulását és előzményeit ismerteti.

A kötet szerkesztője Kolumbán Vilmos József, aki fárdságot nem ismervé felkérte a szerzőket, sürgette a késlekedőket, egysége-

sította a szövegeket és a jegyzeteket, egyeztetett a szerzőkkel és a tördelővel. Illesse őt mindezért köszönet!

A kötet egyrészt a kortárs erdélyi teológia, másrészt pedig a magyar egyháztörténet-tudomány igen színes keresztmetszeteként is felfogható. Ajánljuk a teológia tudomány művelőinek és a magyar református egyház története iránt érdeklődőknek egyaránt!